

SELİM SARISOY : KARADENİZ HİÇBİR ZAMAN RUM DEĞİLDİ ...KIPÇAKLAR VE

DOĞU KARADENİZ KIPÇAKLARI

“Vazelon Manastırı kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla bölgenin hâkimiyeti Osmanlı Devletine intikal ettiği zaman yöredeki Hristiyanların yarısından fazlası Yunan kökenli değildi. Bunların büyük kısmı Türkçe isimler taşımaktaydı. ”

Trabzon Rumları ile Kıpçaklar arasındaki yakınlaşmanın resmi çerçevesi hakkında bilgi ve belge yoktur. Ancak XIV. yüzyılın başlarından itibaren Trabzon Rum Devleti'nin savunması büyük ölçüde Kıpçaklar eliyle sağlanırken karşılık olarak onlara Trabzon ve çevresinde yurtlar verildiği anlaşılmaktadır. Hem batıdan hem de güneyden Türkmenler tarafından çevrilen Komnenoslar güneyden ülkelerine geçiş olabilecek stratejik yerlere Kıpçakları yerleştirmiştir. Böylece Trabzon'un savunması için ihtiyaç duyulan asker gücü temin edildiği gibi Kıpçaklar da güven içinde yaşayabilecekleri yerler elde etmişlerdir.

Trabzon ve çevresindeki Kıpçak adı taşıyan yerleşim birimlerinin büyük kısmı önemli savunma merkezleridir. Böylece Komnenosların Trabzon'un ve Kıpçakların geleceğinde önemli değişikliklere yol açacak süreç başlamıştır.

II. Aleksios'un Kıpçaklarla akraba olmasından sonra Trabzon ve çevresindeki Kıpçaklarla ilgili kayıtlar da ortaya çıkmaya başlar. Komnenoslar içerisindeki Kıpçak unsurunun ulaştığı gücün en üst seviyesi bir tarafı Kıpçak olan hanedan mensuplarıdır. II. Aleksios'un

oğulları Mikhael'in ikinci ismi Azahutlu (Atakutlu?) Georgios'un ise Ahpugas (Ak-Boğa?) Anna'nın lakabı Anahutlu (Anakutlu?)'dur (Lebeau 1836: 483). Bazı tarihçiler bu evliliğin Komnenosların Gürcülerle akraba olmasını sağladığı gibi yanlış bir kanaate ulaşmıştı (Siharulidze-Manvelişvili vd. 1998: 56). Oysa bu çocukların isimleri Kıpçakların Komnenos sarayındaki varlığının delilidir (Zachariadou 1995: 285 vd).

Aleksios'un çocukları arasında Trabzon Rum Devleti'nin tarihinde en etkili olan Anna Anahutlu'dur. Babasının ölümünden sonra ortaya çıkan karmaşada tahtı ele geçirerek bir yıl başta kalmıştır. 1341'de Türkmenlerin Trabzon'a düzenlediği akından sonra baş gösteren bunalımda Anna dedesinin yurduna giderek buradan derlediği bir orduyla iktidarı ele geçirmiştir.

Trabzon kaynaklarında Lazika olarak adlandırılan yöre Kıpçak atabeyliği idi. Kıpçak atabeyliğinin batıdaki sınırı Rize/Pazar'ın hemen güneydoğusundan başlamaktaydı. Bölgede Anna Komnena'nın kısa sürede askerî yardım alıp iktidarı ele geçirebileceği tek güç Kıpçaklardı.

Anna Anakutlu Komnena yaklaşık 15 ay tahtta kaldı. Bu süre zarfında neler yaşandığına dair kaynaklara yansıyan bir bilgi yoktur. Ancak kısa süre sonra gerçekleşecek bazı olaylar sebebiyle Trabzon'da huzurun sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Mikhail'in oğlu Ioannes'i başa geçirmek üzere harekete geçen muhalifler 4 Eylül 1342'de şehre hâkim olmuştu. Ioannes başa geçerken Anna boğdurulmak suretiyle öldürülmüştür. Ona yakın devlet görevlileri de sürgüne gönderilmiştir (Miller 2007: 31).

Vaftiz isimleri Hristiyan ikinci isimleri Türk olan bu çocukların yanı sıra Aleksios devrinden itibaren Kıpçak ismi taşıyan ailelerin de varlığına tesadüf edilmektedir. 1306 tarihli bir belgede Trabzon'da Kamachenos isimli bir aileden bahsedilir (Janssens 1969: 101). Bu isim Kamacı adının bozulmuş halidir (Bilgin 2000: 90). Kaynaklar Kamacı ailesi Komnenosların tarihinde önemli bir yer tuttuğu ile ilgili kayıtlara sahiptir. Daha Aleksios'un tahta geçmesinin üzerinden on yıl geçmeden Trabzon'un güçlü aileleri arasına girmesi dikkate şayandır. Aleksios'un ölümünden sonra baş gösteren karışıklıklarda bu ailenin ulaştığı konumla ilgili çok önemli bir bilgi vardır.

1335'te çıkan bir isyan sırasında Kamacılar Komnenosların süvari ordusuna komuta etmektedir (Miller 2007: 27 vd). Kamacı ailesi yanında bazı Kıpçak ismi taşıyan ailelerin Komnenoslardan sonra da bölgede etkili olduğu anlaşılmaktadır. Osmanlı tahrir defterlerindeki kayıtlara bakılırsa Andronikos Turalis Nikita Rüstem Yanis Amiras Mirali gibi isimlere sahip bazı kişiler Trabzon'un geniş mülk sahipleri arasında yer almaktadır. Bunlar Trabzon Rum Devleti zamanında önemli görevlere getirilmiş kişiler olmalıdır (Bilgin 2000: 90 vd).

II. Aleksios döneminde Kıpçaklarla kurulan akrabalık bağı III. Manuel (1390-1417) döneminde yinelenmiştir. 1377'de Gürcü kralı V. Bagrat'ın (1360-1395) kızıyla evlenen Manuel'in eşinin annesi Kıpçaktı. Komnenos kaynakları onun adını Eudokia olarak kaydetsede asıl adı Gülhan'dı (Bryer 1975: 136). Ancak bu evliliğin ayrıntıları siyasi yönü ya da Trabzon Rumlarına etkileri konusunda bir bilgiye rastlanılamaz.

Trabzon Rum Devleti zamanındaki Kıpçak varlığı ile ilgili kilise kayıtları Doğu Karadeniz tarihini değiştirecek mahiyettedir. Özellikle Of ve Maça ile alakalı kilise defterleri Komnenoslar döneminde buralara yoğun bir Kıpçak yerleşimi olduğunu gösterir. Of'taki Solaklı ve Büyükdere vadilerinde Osmanlı Devleti zamanındaki nüfusu 10-12.000 haneye ulaşan Hristiyanların Türk kökenli olduğu Rum kaynaklarından anlaşılmaktadır. Bu grup XVII. yüzyılda İslamiyet'i benimsemiştir (Nakrakas 2003: 222). Of'tan batıya doğru ilerlendiğinde Kıpçakların yoğun olarak yaşadığı diğer bir yer olarak Maça karşınıza çıkar.

Vazelon Manastırı kayıtlarından anlaşıldığı kadarıyla bölgenin hâkimiyeti Osmanlı Devletine intikal ettiği zaman yöredeki Hristiyanların yarısından fazlası Yunan kökenli değildi (Bryer 1986: 79 vd). Bunların büyük kısmı Türkçe isimler taşımaktaydı (Shukurov 1996: 77 vd).

Prof. Dr. İbrahim Tellioglu

DOĞU KARADENİZ KIPÇAKLARI

Sn. Vedat Köle 'ye teşekkürler

[LINK : https://www.turkishnews.com/tr/content/2018/11/30/karadeniz-hicbir-zaman-rum-degildi-kipcaklar-ve/](https://www.turkishnews.com/tr/content/2018/11/30/karadeniz-hicbir-zaman-rum-degildi-kipcaklar-ve/)

[status draft]

[nogallery]

[geotag on]

[publicize off|twitter|facebook]

[category istihbarat]

[tags ETNİK KÖKENLER DOSYASI, SELİM SARISOY, KARADENİZ, RUM, KIPÇAKLAR]